

ABDÜLBÂKÎ ÂRİF EFENDİ'NİN MİRÂCİYYESİ

Prof. Dr. Hüseyin AYAN

Kur'ân-ı Kerim'in İsrâ sûresinde haber verdiği ve bütün Müslümanların inandığı Mi'râc hâdisesi, İslâm ilim dünyâsını yakından ilgilendirmiş, gerek vukûu, gerek şekli üzerinde nakle ve akla dayanan görüşlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Mi'râcın ulviliği bütün Müslüman milletlerin edebiyatlarına bitmez, tükenmez bir ilham kaynağı olmuş, Türk-İslâm edebiyatına nazmın her şekliinden meyvelerini vermiştir.

Şâirler, nâzımlar, edîpler ve kendinde Mi'râc konusunu yazma gücünü bulanlar, «İsrâ»yı işlemişlerdir. Mi'râc'ın şiirde bir remiz ve mazmûn olarak kullanılması gayet yaygındır. Kasîde ve gazelde bunun örnekleri saymakla bitmez. Büyük ve küçük mesnevîlerde ise «Mi'râc»a ayrılan bölümler vardır. Şâirler arasında, divanını «Mi'râc»la süslemeyen yok gibidir. Eli kalem tutanlardan bâzıları da «Mi'râciyye»lerin toplandığı mecmûalar meydana getirmişlerdir. Mi'râciyye'lerin toplandığı mecmûalar arasında şöhret bulanlardan birisi Süleymaniye (Hamidiye) Kütüphanesinde 1200 numara ile kayıtlı «Mecmû'a-i Nû'ût-ı Nebeviyye»dir. 174 yapraklık bu mecmûanın 112b - 148b sayfeleri «Mi'râciyye»lere ayrılmıştır. Mecmûadaki «Mi'râciyye»lerin başında Abdülbâkî Ârif Efendi (1)'nin (112b - 120a) sayfelerini kaplayan mesnevîsini görürüz. Ardından gelen yapraklarda Nâdirî'nin (120a - 121b), Riyâzî'nin (121b - 123b), Sâbit'in (123b - 126a), Atâyî'nin (126a - 127b) kasîdelerini; Neşâtî'nin (127b - 128b), Atâyî'nin (128b - 132b), (132b - 134a) ve (134a - 135a) olmak üzere üç, Fuzûlî'nin (135a - 136a), yine Atâyî'nin (136a - 137a), Âzerî'nin (137a - 138a), şâiri belli olmayan (138a - 140a), Yahyâ'nın (140a - 141a), Hâletî'nin (141a - 142b), Cenânî'nin (142b - 144a), şâiri belli olmayan (144a - 145b) mesnevîsi, Yahyâ'nın (145b - 147a) ve (147a - 148b) sayfeleri arasındaki mesnevîleri vardır. Bunların hepsi de «MİRÂCİYYE»dir.

Mecmûada toplanan «19 Mi'râciyye» arasında, Abdülbâkî Ârif Efen-

(1) Abdülbâkî Ârif Efendi (D. ? - Ö. 1125/1713), İstanbul (Kasımpaşa)'da doğmuş olup Mahzen Kâtibi Emmî-zâde Mehmed Efendi'nin oğludur.

da usta bir şâirdir. Âyet ve hadislerin yorumunda, rivâyetlerden yaptığı seçmelerde, İslâm inancının şer'î hudutlarını zorlamadan, Türkçenin verdiği imkânları ustalıklı kullanır. En zor Fıkıh ve Kelâm meselelerini Ârif Efendi'nin Mi'râciyyesinde kolaylıkla kavramak mümkündür. Fakat konunun kendisinden gelen zorluğu düşünmeden, Ârif Efendi'nin Mi'râciyyesindeki dili ağırdır, hükmüne varmak da doğru değildir. Şâirin nazım ve nesri, bu mesnevîde, «*Mi'râc*» konusundan gelen tâbir ve istilâhların, günümüz Türkçesinden oldukça uzaklarda kalışından dolayı «*ağır*» bulunması olağan sayılmalıdır.

Şekil ve muhtevâ yönünden Türk Edebiyatındaki «*Mi'râciyyeler*» arasında bir özellik taşıyan Abdülbâki Ârif Efendi'nin eserini, günümüz kuşaklarına ulaştırmayı bir zevkli görev sayarak Fakültemiz Dergisi için hazırladık.

Mesnevî-i 'Ârif der-vasf-ı mi'râc-ı bâ-ibtihâc-ı Hazret-i Server-i Kâ'î-nât ve Eşref-i Mahlûkât Salla'llâhu 'aleyh-î ve Sellem

1. Sad-hamd o kadîm-i kâr-sâza
Sad-şükr ü sitâyîş ol Hudâya
İtdi yed-i sun'-ı sâz-kârı
İnsâmı kılup melekten ekrem	Ol sâni'-i âsumân-trâza
Kim âdemi kıldı 'arş-pâye
Ber-pâ bu revâk-ı zer-nigârı
Mescûd-ı melâk'ik oldı Âdem
5. Oldı keremiyle nev'-i insân
Kıldı virüp ana 'akl u idrâk
Ol hatm-i risâletün husûsâ
Ol server-i hayl-i enbiyâyı
Hem eşref-i mübde'ât kıldı	Mergûb-terin-i cins-i hayvân
Ber-dâşte-i firâz-ı eflâk
Menzil-gehin itdi 'arş-ı a'lâ
Ol mefhar-i cem'-i esfiyâyı
Hem ekrem-i kâ'inât kıldı
10. Hurşid-i cihân-fürûz-ı sermed
Olsun şeh-i kerem-şi'âra
Bihad salevât ü sad-tahîyyet	Ser-defter-i enbiyâ Muhammed
Hem sahbına âl-i pür-vekâra

Münâcât be-dergâh-ı vâhibü'l-'atıyyât Celle kadrühü

Yâ Rab kereminle dest-gîr ol
Dünyâda ve âhiretde yâ Rab	Ben zâra mu'in olup zahîr ol
Kıl ben kuluna rızâmı matlab
15. Ben bî-kesi ey kerîm-i mutlak
Ben şifte-hâle re'fet eyle
Na'tinde o fahr-ı enbiyânun
Vir tab'ıma feyz-ı nutk-ı câvid
Yâ Rab kalemim güher-feşân kıl	Her hâlde hayra kıl muvaffak
'Afv it günehim 'inâyet eyle
Ol server-i cem'-i esfiyânun
Dâ'im tarafından eyle te'yîd
Na't-i nebevide ter-zebân kıl
20. Kıl tab'ımı ey kerîm-i dâna
Bu nazmı kıl ey kerîm-i zî-şân
Lutf eyle kusûrum eyle magfûr
Hassâna kılup bu zârı pey-rev	İ'câz-trâz-ı vâsf-ı İsrâ
Dârû-yı devâ-yı 'afv ü gufrân
Kıl sa'yimi hazretinde meşkûr
Vir nutkuma süz-ı nazm-ı Husrev

Rivâyât-ı vâride der-ta'yîn-i vakt-i İsrâ

Ma'lûm ola ki ol mahrem-i halvet-serây-ı « *محمدی* » ve dâniş-

âmûz-ı *اَوْحَى مَا اَوْحَى* 'aleyhi şerâyifü's-salevâti ve't-tehâyâ haz-

retlerinin taraf-ı bâhirü's-şerefi ilâhîden ilbâs-ı hil'at-i se'âdet-tırâz-ı İsrâ ile teşrif ve tebçil buydukları vaktin ta'yininde rivâyât-ı 'adide vâride olup ba'zı fuhûl-i rûvâtın «*Bi'set-i Nebeviyye*»den sene-i 'âşirede vukû' rivâyetin tevsik u tercihlerinden nâşî «*Manzûme-i Mi'râciyye*»de ol kavil İsrâ ü ihtiyâr olunmuşdur. Ve şühûr-ı 'Arabiyyeden kangı şehir-i celilü'l-kadrda vukû' bulduğında dahi rivâyâ-ı 'adide vâride olup ba'z-ı rûvât-ı ahbâr u siyer, şehir-i Rebî'u'l-evvelin yiğirmi tokuzunda, ve ba'z-ı âhar on yedisinde ve İmâm Nevevî yiğirmi yedisinde vukû' rivâyetin ihtiyâr itmişlerdür. Ve ba'z-ı rûvât şehir-i Rebî'u'l-âhırın yiğirmi yedisinde ve bir tâ'ife dahi Ramazân-ı şerîfin on yedinci gicesi leyle-i Sebtde vukû'ına zâhiblerdür. Ve ba'z-ı âhar Recebin yiğirmi yedinci gicesinde vukû' rivâyetin tevsik ve tahkik itmişlerdür. Ve her haberde ki akvâl-i rûvât, mütehâlif olup ba'z-ı akvâlin rüchânına delil-i mu'teddün bih ikâmetine imkân olma-ya mukârenet-i 'amel bâ'is-i tercih olmak kâ'ide-i mukarrere olmağla anı el'ân cemî'-i Müslimînin 'amelleri, kavil-i ahîre mutabık olduğu cihetdden «*Manzûme-i Mi'râciyye*»de ol kavil ihtiyâr olunmuşdur.

Evvel-i Nazm-ı Kissa-i İsrâ

	Ey taleb-kâr-ı sîret-i nebevî	Ârzû-mend-i na't-i Mustafavî
25.	Gûş kıl nagme-i ney-i kalemi	Dinle na't-i rasûl-i muhteremi
	Oldı tûtî-i kîlk-i nagme-serâ	Menkıbet-h'vân-ı leyle-i İsrâ
	Başladı vasfa kîlk-i hõş-ta'bir	Sâ'id-i himmeti kılup teşmîr
	On sene geçdi çünkü bi'setden	Üç yıl evvel- vukû'-ı Hicretden
30.	Recebin oldı âhırına yakın	Şeb-i İsneyn-i sâbî' u 'işrîn
	Ol şebân-geh ki dest-i sun'-ı ilâh	Oldı âteş-fürûz-ı şu'le-i mâh
	Ol şebân-geh ki oldı leşker-i şâm	Râyet-efrâz-ı tire-fâm-ı zalâm
	Micmer-i mihri eyledi devrân	Zîr-i dâmân-ı bâhterde nihân
	Tutdı dünyâyı dûd-ı şeb-günü	Zîr ü bâlâyı kûh u hâtmû
35.	Düdesi oldı şem'-i hûrşidin	Vesme-i ebruvâmî Nâhidin
	Olmış idi zalâm idince hücûm	Âsumân-tâb neyyirât-ı nücûm
	Ol şebân-geh ki oldı dest-i kazâ	Müşg-sây-ı basîta-i gabrâ
	Nice şeb bahr-ı pür-telâtum-ı nûr	Tireği-şûy-ı zulmet-i deycûr
	Nice şeb hâl-i 'âriz-ı eyyâm	Reşk-fermâ-yı zülf-i gâliye-fâm
40.	Nice şeb kühl-i 'ayn-i hürü'l-ıyn	Tütyâ-sây-ı çeşm-i ehl-i yakîn
	Nice şeb reşk-i mihr-i enver idi	Gıbta-fermâ-yı subh-ı mahşer idi
	Olap efrûhte çerâğâm	Rûşen olmuşdı çarhın eyvânı
	Ol şeb itmişdi ol meh-i Bathâ	Ümmühânî sarâyını me'vâ
	Nâgehân irdi peyk-i Rabb-ı cemil	Hâmil-i vahy ya'ni Cembrâ'il
45.	Geldi tebşîr-i kurb-ı hazret için	Mahfil-i bezm-i kudse da'vet için
	Didi ey mihr-i matla'-ı melekût	Şem'-i mişkât-ı gurfe-i lâhût
	Hak te'âlâ kılup selâm sana	Dahi sad-güne ihtirâm sana
	Böyle oldı reside emr-i ilâh	Ki benimle bu dem olup hem-râh
	Eşheb-i 'azmi zir-rân idesin	'Azm-i gülgeşt-i lâ-mekân idesin
5.	Cümle rûhânîyân-ı çarh bu şeb	Ârzû-mend-i makdemindür hep
	Kıldı cümle gürûh-ı kerrûbîn	Makdemin şevkı ile şeh-râyin
	Hâk-i pâyınle ey sirâc-ı münîr	Dide-i neyyirâtı eyle karîr

- Buyur ey nahl-i gülşen-i لولاك
- Dest-der-dest olup o sadr-ı kirâm
 55. Bunda tekrâr-ı Şakk-ı Sadr pldı
 Âb-ı Kevserle çün vuzû' kıldı
 Tâc-ı tebcili vaz' idüp serine
 Çıkıldar ol zamân ki hem-reh olup
 Gördi bir hôş burâk-ı şûh-etvâr
 60. Ne burâk ol semend-i hûr-sirişt
 Gâv-süm fil-gûş u üstür-düm
 Bir necib-i sûtünde-gevher idi
 Vaf iden gerden-i burâkı didi
 Arkası lü'lü-yi musaffâdan
 65. İki rânında var iki şeh-per
 Dest ü pâyı olup zümür-rüd-gün
 Ol kadar çâpük ü sebük-rev idi
 Kanda nûr-ı nigâhı dikse 'alem
 Tutdı evvel rikâbı Cebra'il
 70. Ol şeh oldı o demde kim tâlib
 Çün murâd eyledi sa'âdetle
 Oldı ol bâd-pây-ı berk-nümûn
 Andan ol vaz'-ı gördi çün Cibril
 Râkib olmadı hıç peygam-ber
 75. Râkib olmadı sana hıç nebi
 Görmedi çeşm-i 'alem ü âdem
 Server-i cümle enbiyâdur bu
 Oldı çün kıldı gûş o güftârı
 Şerm idüp kılduğı cesâretden
 80. Didi ol şâh-ı merhamet-kâra
 Ey şeref-bahş-ı düde-i Âdem
 Ey şifâ-bahş-ı derd-i her bîmâr
 Ol zamân kim olup dem-i mahşer
 Sen o mevkîfe ey şefi'-i ümem
 85. Ola Rabb-ı mecîd-i bende-nüvâz
 Sana ey ber-güzide-i hallâk
 Turup âmâde piş-gâhında
 Bu zâ'ifi olup ferâmuş-kâr
 Gayriler hidmetinle şâd olalar
 90. Gayrı lutfunla kâm-kâr idesin
 Ni'met-i kurba gayr olup şâyân
 Gayr olup iltifâta şâyeste
 İltifât itmeyüp bu ben zâra
 Ol şerefdan beni kilup mahrûm
 95. Hâsılı ey şeh-i sûtüde-şiyem
 Çün niyâzımı gûş kıldı rasûl
 Anı isgâ kilup o kân-ı 'atâ
 Sensin ol 'arsa-gâhda ancak
 'Ahdım olsun olunca Rûz-ı şümâr
 100. Kıldı ol dil-şikeste-yi hoşnûd
 Pes rikâbın tutup o dem Cibril
- Teşnedür hâk-i pâyine eflâk
 Kıldılar Merve cânibine hurâm
 Mah-ı kadr-i celili bedr oldı
 Ten-i pâkini şüst ü şû kıldı
 Giyürüp hulle cism-i enverine
 H'vâst-kâr ı tevâf-ı der-geh olup
 Ki komaz hüsni şekli dilde karâr
 Gâbta-fermâ-yı âhuvân-ı bihişt
 Veçhi mânend-i çehre-i merdüm
 Cismi esterden anın asgar idi
 Gerden-i nâkaya müşâbih idi
 Sine yâkût-ı saf-ı hamrâdan
 Tutar açsa cihâni ser-tâ-ser
 'Cünbişi olmuş idi berk-nümân
 Râkibi sanki mihr o pertev idi
 Ol mahalle iderdi vaz'-ı kadem
 Kıldı der-kef zimâmı Mikâ'il
 'Azm-i râh eyleye olup râkib
 Ki süvâr ola ana devletle
 Tünd ü ser-keş misâl-i esb-i harûn
 Didı ana be-hakk-ı Rabb-ı celil
 Mustafâdan sana mükerrer-ter
 Bu rasûl-i hüceste-zât gibi
 İşbu zât-ı sûtüdeden ekrem
 Enbiyâ hatmi Mustafâdur bu
 Her bün-ı mûyü çeşme-i câri
 Oldı hûy-kerde fart-ı hacletden
 Çâre-perdâz-ı her dil-figâra
 Bâ'is-i âferinîş-i 'alem
 Hâk-i pâyinde bir murâdım var
 Ola meb'ûs cümle cinn ü beşer
 Ba's olundukda cümleden akdem
 Niçe zibâ burâkı tehniye-sâz
 Ola hâzır çihl-hezâr burâk
 Olalar saf-keşide râhında
 Olasın onların birine süvâr
 Nîl-i kurbunla ber-murâd olalar
 Beni mahzûn u dil-figâr idesin
 Ben kalam dil-şikestevü nâlân
 Bu za'ffin kala çiger-haste
 Kalam âşüfte-hâl ü âvâre
 Koyasın basta-hâtır u magmûm
 Ol firâka tahammül eyleyemem
 Va'de kıldı recâsın itdi kabûl
 Didı lutf u mülâyemetle ana
 Zir-rânında cilve-sâz olacak
 Olam ol demde dahi sana süvâr
 Va'din incâza eyleyüp mev'ûd
 Kıldı der-kef zimâmı Mikâ'il

- Oldılar eyleyüp resûli süvâr
Oldılar 'âzim-i reh-i maksûd
Zât-ı pür-feyz u zulmet-i deycûr
105. Oldı esnâ-i kat'-ı rehde 'iyân
Didi kim var hicretindür bu
İki rek'at namâz kıl bunda
Sevk-ı Cibril ile habib-i Hudâ
Dahi Medyende Tûr-ı Sinâda
110. Niçe sûz u güdâzdan sonra
Râkib olup yine burâka o şâh
Hem yemin-i şeref-medârından
Bir sadâ k'eyle bir nefes ârâm
Kat' idüp pes niçe firâz u neşib
115. Ol dahi didi ey huçeste-sûvâr

O saf-ârây-ı نحن کرمتنا

- Didi Cibril kim nidâ idenin
Birisi dâ'i-i Yahûdâdur
Ger cevâb alsa senden ol merdûd
120. Birisin dâ'i-i Nasârâdur
Ger kılaydın cevâba erzâni
Ol ki zen sûretinde peydâdur
Virmiş olsan o fitne-cûya cevâb
Ana kılsaydın iltifât bu şeb
125. Oldılar kat' idüp niçe sahrâ
Turfetü'l-'ayn içinde kıldı rasûl
Kıldı bî-had melâ'ike der-hâl
Eyleyüp ol şeh-i güzini inâm
Kıldı me'mûm olup cemî'i rusûl
130. Pes o sultân-ı taht-ı Lev-lâke
Sundılar iki kâse-i rûşen
Kâse-i şîre eyleyüp ikbâl

Didi Cibril o demde ol şâha

Ey şeref-bahş-ı dûdmân-ı Halil

135. Ey bihîn-i mihr-i matla'-ı tahkik
Hak senin ey rasûl-i bâ-temkîn
Sâlik-i râh-ı râst-kârısın
Fâ'iz-i lutf-ı Hazret-i Haksın
Ey olan reh-nümâ-yı semt-i sedâd
140. Bu sanî'in ki mahz-ı hikmetdür
Oldı tevfiğ-ı Hak taleb-kârın
Olalar ümmetin sedâd üzre
Hamrı Hak anlara muharrem ide

Sâha-peymâ misâl-i bâd-ı bahâr
Ya'ni cûyâ-yı kurb-ı Rabb-ı vedûd
Ta'biye merdümekde hem-çün nûr
Bir fezâsı latif nahlistân
Hacle-gâh-ı ikâmetindür bu
Dahi Hakka niyâz kıl bunda
İki rek'at namâz kıldı edâ
Mevlid-i Hazret-i Mesihâda
İki rek'at namâzdan sonra
Oldı cûyâ-yı bezm-i kurb-ı ilâh
İrdi hem cânib-i yesârından
Kılalum hâk-i pâyine 'araz-ı merâm
Gördi râh üzre bir zen-i pür-zib
Pür-şitâb olma bir dem eyle karâr

Geçdi isgâ buyurmayup kat'â

Ol sana 'arz-ı müdde'â idenin
Kârı dâ'im firib ü igvâdur
Ümmetin ekseri olaydı Yahûd
Kâr u kirdârı şûr u gavgâdur
Ümmetin olardı Nasrânî
Zen-i merdüm-firib-i dünyâdur
Ümmetin olur idi hâli harâb
Ehl-i dünyâ olaydı cümlesi hep
Nâzil-i sahn-ı Mescid-i Aksâ
Beyt-i Makdis hazîresine nüzûl
Ol habib-i güzini istikbâl
İktidâ itdi enbiyâ-yı 'ızâm
İki rek'at o reh-nümâ-yı sübûl
Ol rasûl-i sûtûde idrâke
Birisi hamr idi birisi leben
Anı nûş itdi ol hümâyûn-fâl

Ol serefrâz-ı « لي مع الله »

»a

خَلْفَ الصِّدْقِ نَسْلَ إِسْمَاعِيلَ

Seni Hak kıldı mazhar-ı tevfiğ
Kıldı her kârını sedâda karin
Mazhar-ı tâm-ı feyz-ı bârısın
Hayra her hâlde muvaffaksın
Sâlik-i meslek-i yakîn ü reşâd
Sûret-i ihtiyât-ı fitratdur
Sûret-i fitrat oldı muhtârın
Emr-i bâriye inkiyâd üzre
Anları cümleden mükerrerem ide

Bu mahalde Cibril-i Emîn salevâtü'llâhi 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyh ol hazretin kâse-i lebeni ihtiyâr buyurduların istisvâb itdüğü ba'z-ı eshâb-ı dirâyet tahkiki üzre sebab-i istihkâm-ı 'azm ve bâ'is-i hilkat-i

şahmu u lahm oldığı cihetden mâddetü'l-aslı hilkat-i a'zâ olan lebeni ihtiyârların beyân u iş'ardur. Ve İmâm Nevevî kuddise sirruhû fitratdan İslâm u istikâmet murâd olup 'alâmet-i İslâm u istikâmeti ihtiyâr buyurdukların ilâm için olmak kavlini ihtiyâr itmişdür. Ve İmâm Kurtubî kuddise sirruhû lebene fitrat tesmiyesi cevfi mevlûda dühûlde cümle agdiyeden esbak olduğu içündür diyü tahkîk-ı merâm itmişdür.

'Urûc ez-Beyt-i Mukaddes Süy-ı Eflâk

<p>Çün andan sonra Cibrîl ile ol şâh
145. Nümâyân oldı bir mi'râc-ı vâlâ
Bir a'lâ süllem-i zibende-üslûb
Ne süllem bir sehi-serv-i ser-efrâz
Zeminden sakf-ı eflâke keşi'le
Olup pençâh o mi'râcın makâmı
150. Makamın her biri pençâh-sâle
Anın bir pâyesi sîm ü biri zer

O mi'râcı didi vasf idüp ol şâh
Katu hûb idi ol mi'râc-ı pür-nûr
Didi ol hatmi hayl-i enbiyânın
155. O mi'râc ol kadar müstahsen idi
Seri eflâke pâyi hâke vâsıl
Fezâ-yı Kudse oldukca şitâbân
Dem-i teslîm olur nazzâre-perdâz
Olur ana o demde dil-nihâde
160. Olup 'âric o mi'râc-ı güzîne
Meger kim sâni'-i dâna-yı pür-kâr
Nice bahr yem-i nâ-ka'r peydâ
Ana nisbetle bahr-ı ökyânûs
O bahr-ı sâni'-i bî-misl ü hemtâ
165. Olup şakk ol yem-i nâ-dîde-sâhil
Mîsâl-i nûr o şâh-ı 'arş-pâye
O dek kıldı o mâh-ı burc-ı temkîn
Kudûmından şeref buldı felekler</p> | <p>Hemân-dem kıldı 'azm-i Sahratü'llâh
Mecerret gibi olmuş âsumân-sâ
Ki olmuş Sahratü'llâh üzere mansûb
Serinde Nesr-i Tâ'ir âşiyân-sâz
Fîrâzı kulle-i çarha reside
Sütün olmuş tutar bu nüh-hıyâmı
Ki sığmaz vasfı ta'bîr-i makâle
Dür ü yâkût ile pür-zîb ü ziver

O sultân-ı serir-i « لی مع الله »
Mîsâl-i nahl-i tûbâ behcet-i Tûr
Ne mümkün vasfının ta'bîri ann
Ki seyri dîdeye nûr-efken idi
Melâ'ik andan olur arza nâzil
İder andan 'urûc ervâh-ı insan
Annün çesmi mevtânın kalur bâz
Annün dîdesi kalur küşâde
Su'ûd itdi semâvât-ı berine
Yaratmış ber-hevâ bir bahr-ı zehhâr
Ki olmuş cevvi-e eflâk ana me'vâ
Bir ednâ katredür kim gayr-ı mahsûs
Küfûf ismi ile kılmış müsemnâ
Mürûr itdi o şâh-ı sidre-menzil
Yetişdi ol nefes evvel semâya
Kamer-veş menzîlin çarh-ı nühustîn
Ferah-yâb oldı ser-cümle melekler</p> |
|--|---|

Ma'lûm-ı mütesahhîfân-ı sahâyif-i âsâr, e'âzım-ı nekale-i siyer ü ah-bârdur ki ol sultân-ı mu'allâ-kadr risâlet-cenâbın Beyt-i Mukaddesden semâya su'ûdı ba'z-ı rûvât nakli üzere râkiben 'ale'l-burâk olmak üzere menkûl olup fâzıl-ı nihîr Hâfız bin Kesîrin ba'z-ı mü'ellefâtında mezkûr olduğu üzere burak Beytül-Mukaddesde bâb-ı mescidde merbût terk olunup su'ûd-ı semâ ol mi'râc-ı mansûbdan vukû' bulmuşdur. Ve İmâm Sü-yûtî rahmetü'llâhi te'âlâ 'aleyh dahi bu rivâyeti tevsik idüp sıhhatine tensîs itmişdür.

Şerh-i Resîden-i Sipîhr-i Berîn

İrdi o şeh 'izzet ü tebciil ile
170. Levni ann ab gibi sâfdur

Çarh-ı nühustine çü Cibrîl ile
Zer katı 'aks-i Cebel-i Kâfdur

- Gördi o peygam-ber-i vâlâ-cenâb
Kıflı var âvihte ol bâbdan
Bir melik-i a'zam-ı vâlâ-makâm
Var idi mahkûm ana bî-reyb ü şek
175. Dahı anın her biri kim var idi
Ya'ni melâ'ikden olup biş-ter
Ba'z-ı efâzıl 'adedinde didi
Ol dem idüp piş-gehinden şitâb
Perde-serây-ı harem-i gaybdan
180. Gûşına «Kimdür» diyü irdi nidâ
Söyledi Cibril-i Emin oldığın
Bildiricek kendin o dem Cebra'il
Kimdür o yanındaki 'âli-güher
Didi ol Ahmed-i Muhtârdur
185. Şâh-ı rusül hâdi-i minhâcdür
Didiler ey hâmil-i vahy-i mübîn
Didi kılup Hak anı da'vet bu şeb
Da'vet olındı o şeh-i pâk-zât
Eyledi tekrim ana Rabb-ı kerîm
190. Nûr-ı cemâliyle felek-tâb ola
Ni'met-i kurbı kılup in'âm ana
Nûr-ı cemâli şeref-i ahterân
Mahrem-i râz-ı harem-i kibriyâ
Gûş idicek nâm-ı şerifin sürûş
195. Kıldılar ol demde tehyyet-künân
Pes felek-i evvele ol dem rasûl
- Bir kapu kim mısra'ı yâkût-ı bâb
Lü'lû-yı yektâ-yı cihân-tâbdan
Anda re'is idi Smâ'il-nâm
Taht-ı yedinde on iki bin melek
Tâbi-i mahkûmı o mîkdâr idi
Tâbi' idi her birine ol kadar
Her birisinin yedî yüz bin idi
Eyledi Cibril-i Emin kar'-ı bâb
Ya'ni pes-i perde-i lâ-raybdan
Halka-zen-i bâr-geh-i kibriyâ
Hâmil-i Kur'an-ı Mübîn olduğın
Didiler ey peyk-i Hudâ-yı cemil
Ol şeh-i zî-şân-ı necâbet-eser
Cümle rusûl hayline sâlârdur
Tâc-ver-i kişver-i mi'râcdur
Oldı mı meb'ûs o rasûl-i güzfn
Toğdı o meh-tâb-ı sa'âdet bu şeb
Ya'ni o peygam-ber-i kudsi-simât
Tâ ola cevân-gehi 'arş-ı 'azîm
Çarh kudümüyle şeref-yâb ola
Kadrini terfi' ile ikrâm ana
Muntazır-ı makdemi rûhâniyân
Ya'ni şefi-i dü-cihân Mustafâ
Eylediler şevk ile cûş u hurûş
F'eth-ı der-i feyz-eser âsumân
Kıldı se'âdetle o derden dühûl

Pes ma'lûm ola ki ol sultân-ı sidre-mekân 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve sah-bihî salevâtü'r-rahmân cenâbının semâ-i evvele vusûli katında bâb-ı se-mâ meftûh u müheyâ bulunmak ikrâmda bi-hasbî'z-zâhir eblag-ı mülâ-haza olunurken küşâyışı Hazret-i Cibrîlin istiftâhından sonra vukû' bul-duğunun sırrı hikmeti, ol şâh-ı serîr-i istifâ ve çâbü-k-süvâr-ı 'arsa-gâh-ı İsrâ, 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve sahibî şerâyifü't-teslîmâtı ve't-tehâyâ cenâ-bının bi'l-ihtisâs kendüler için meftûh kılındığı evvel-i emrden ma'lûmları olmak için idiği, İbni Dihye radiya'llâhu te'âlâ 'anh, rivâyeti ile sübût bu-lup kütüb-i mevsûkâda mezkur u mestûrdur.

- Oldi çün ol mefhar-ı peygam-berân
Ya'ni çün kıldı o bedr-i esfiyâ
Nûr-pâş olup sipihre ser-be-ser
200. Kıldı istikbâl anı bî-had sürûş
Bir 'azîmü'ş-şân melek geldi bile
Lik ebrûlar çü zih-beste kemân
Cebra'ile kıldı çün andan sü'âl
Hâzin-i nîrân olan mâlikdür ol
205. Söyleyüp Cibrile mâlikden o şeb
Ol dahi ref' itdi çün serpûşını
Kıldı ric'atle ana çün kim hitâb
Anı da geçdi çün ol fahrül-enâm
- Rûşenâyî-bahş-ı burc-ı ahterân
Evvelin sakf-ı semâyı pür-zıyâ
Mîhr-i rûyı virdi ana zîb ü fer
Hande-rû cümle ferah-nâk o beşûş
Kıldı istikbâl o da ta'zîm ile
Yok cemâlinde beşâsetden nişân
Didi ol da eyleyüp şerh-i makâl
Resm-i ins ü ülfeti târikdür ol
Dûzahun kıldı temâşâsın taleb
Geldi dehşet seyr idince cûşını
Mevki'ine bî-direng itdi şitâb
Ya'ni ol peygam-ber-i 'ulvi-hırâm

- Gördi bir şahs-ı mükerrrem dürdan
 210. Olmuş ol zibende-etvâr-ı güzîn
 Didi bu ne zât-ı 'âli-câhdur
 Ana çün nezdik olup virdi selâm
 Merhabâ ey İbn-i Sâlih merhabâ
 Olmada ma'rûz her subh u mesâ
 215. Mü'mine handân olup tahsîn ider
 Ol cemi'-i enbiyânın ezfali
 Puşt u pâ urup bu dâr-ı fâniye
 Anda ol ser-hayl-i cem'-i mürselin
 Çün sivüm eflâke râkî oldılar
 220. Oldı ol peygâm-ber-i 'âli-tebâr
 Oldı pencüm kâh ana çün cilve-gâh
 Sâdise irdi çü 'izz ü şân ile
 İrdi andan âsumân-ı heftüme
 Kıldı istikbâl idüp ta'zîm ana
 225. Hâsılı cümle nebiler didi hep
 Merhabâ ey muktedâ-yı enbiyâ
 Ancak İbrâhîm ile Âdem Safi
 Gördi İbrâhîmi kim pîrâmeni
 Kiminin levni be-gâyet sâf u hûb
 230. Lik olup bir nehre olup gavta-zen
 Ümmete hem zâhir idüp re'feti
 Gördi anda Beyt-i Ma'mûr-ı o şeb
 Gördi kim olmakda tâyif yek-be-yek
 Elvirür ol kim bu devlet anlara
 235. Sidreye oldukda seyri mûntehi
 Gördi kim tahtunda câri çâr-cû
 Kad çeküp agsânı olmuş bi-'adil
 Olsa mümkindür o nahlin muttasıl
 Dem-be-dem envâr ile meşhûn olur
 240. Tâ irince sidreye oldı delil
 Çün o menzil-gâhı me'vâ eyledi
 Dâr-ı fevz ü behcete kıldı dühûl
 Gördi Hakkın anda icâd itdüğün
 Oldı manzûri o şâhm ser-be-ser
 245. Oldı meşhûdi o demde bi-kusûr
 Kıldı gülgeşt-i hıyâbân-ı bihişt
 Geçdi andan ref' idüp bi-had kinâ'
 Kevserin zeyn eylem's hem çün hibâb
 Hâki haclet-sâz olup müşg-i tere
 250. Anı da çün kim güzâr itdi rasûl
 Oldı ol mahbûb-ı hâs-ı kibriyâ
 Mahv olup cümle rûsûm-ı mâ-sivâ
 Oldı fâyiz lem'a-i didâr ana
 Mahrem oldı ol imâm-ı kûbleteyn
 255. Bir 'aceb der-gâha k'anda gayriler
 Oldı zât-ı pâki hâdi-i ümem
 Hulleler geymiş ser-â-ser nûrdan
 İncüden bir hûb kürside mekin
 Didi kim Âdem Safiyyu'llâhdur
 Böyle kıldı ol dahi sevk-ı kelâm
 Ey habîb-i Hak rasûl-i müctebâ
 Cümle ervâh-ı Benî Âdem ana
 Rûh-ı küffârı görüp nefrin ider
 Çün güzer itdi semâ'-i evveli
 İrdiler ol dem semâ'-i sâniye
 Oldı 'İsâ ile Yahyâya karın
 Anda Yûsufu mülâki oldılar
 Menzil-i çarum'la İdrise düçar
 Gördi ol menzilde Hürûm-ı o şâh
 Kıldı sohbet Mûsî-i 'İmrân ile
 Pertev-endâz oldı tâk-ı encüme
 İbn-i Sâlih diyü İbrâhîm ana
 Kim mülâkî oldılar ana o şeb
 Ey Ehl-ı Sâlih rasûl-i müctebâ
 Didiler ana eyâ İbn-i Vefi
 Haddi yok bir kavmin olmuş meskeni
 Kiminin nev'â küdürletle mesûb
 Rû-sefid anlar da çün berk-i semen
 Tavsiye kıldı girâs-ı cenneti
 Ol mu'allâ-kadr ü pür-nûr-ı o şeb
 Her şebân rûz anı yetmiş bin melek
 Gelmeye tâ haşr nevbet anlara
 Hakkın ol makbûl-i hâs-ı der-gehi
 Berki gûş-ı fil ü bârı çün sebû
 Âşiyân-sâz olmuş anda Cebra'îl
 Cümle 'âlem şâyesinde müstezil
 Her nefese levni gûn-â-gûn olur
 Kıldı ol yerden tehallîf Cebra'îl
 Gülşen-i huldi temâşâ eyledi
 Ya'ni sahn-ı cennete kıldı dühûl
 Mü'minine cümle i'dâd itdüğün
 Ol ni'am kim görmemişdür dideler
 Ol ki kat'â hâtra kılmaz hutûr
 Eyledi seyr-i gülîstân-ı bihişt
 Kıldı aklâmın sarîrin istimâ'
 Çevresin dürr-i mücevvefden kûbâb
 Rîze sengi ta'ne eyler kevser
 Bizm-i kurba oldı reh-yâb-ı vusûl
 Mahrem-i halvet-geh-i « محمدنی »
 Oldı meşhûdi Cenâb-ı Kibriyâ
 Vahy olundı sad-hezâr esrâr ana
 Bi-kem ü keyf ü metâ vü vaz'u in
 Kaldı hem-çün halka-i birûn-ı der
 Şeb-nem-âsâ vâsıl-ı mihr-i kıdem

- Ber-taraf olup çü andan şeş-cihât
Oldı fâyız ana ol feyz-ı fütûh
- Tîr-veş metvâ olup ol râh ana
260. Saldı pertev ana envâr-ı kîdem
Zât-ı pâki oldı gark-ı babr-ı nûr
Mustafânın ya'ni zât-ı ekremi
Kim anın vasfında kâsırdur lisân
Lâldür anda zebân-ı nâtuka
265. Olmaz ol esrâr-ı mestûr-i hazîr
Aldı bir sahbâ-yı vaslın lezzetin
Kıldı bezm-i kurba çün' vaz'-ı kadem
Niçe menzil tayy idüp niçe rübû'
Vakt-i 'avdetde mürûr itdi yine
270. Anı tebrik idüp ol zibâ-hısâl
Sordı mazhar oldugı envârdan
Çün didi ol maşrık-ı envâr-ı zât
Didi kıldım ben mukadde'm imtihân
Ol kadar a'mâle yok kudretleri
275. Pes rücû' idüp Cenâb-ı Hazrete
Oldı beş vakt olmak üzere ber-karâr
Ana Mûsâ yine ibrâm eyledi
Kıldı istihyâ velî ol hõş-simât
Cebra'il ile olup hem-reh yine
280. 'Avdete me'zûn olup çün kim nebî
Geçdi şeb çün kim seher itdi zuhûr
İtdi beyt-i Ümmühâniden hırâm
Gördi olmuş anda ol sutlân-ı dîn
Anlara mi'râcı takrîr eyledi
285. Söyleyüp niçe 'alâmet anlara
Çün anı gûş eyledi küffâr-ı şûm
Beyt-i Makdisden sorup niçe nişân
Hak o dem Cibrile fermân eyledi
Bî-tevakkuf ol şeh-i feyz-iktisâb
290. Gûş idüp anın rivâyet kıldugın
Bir zamân dem-beste vü lâl oldılar
Niş-i ta'm cümle der-kâr itdiler
Ana kim hâdî hidâyet kılmaya
Vâdî-i hayretde ser-gerdân kalur
295. Anlara ola hidâyet sâz-kâr
Feyz-ı Hakdan ol ki ola vâye-gîr
Ol ki tasdik itdi Siddîk oldı ol
- Oldı gark-ı lücce-i envâr-ı zât
K'oldı cism-i tâb-nâki mahz-ı rûh
- « قوسین » oldı menzil-gâh ana
- Oldı kalbi genc-i esrâr-ı kîdem
Mahv olup imkân vücûb itdi zuhûr
Oldı bir vâlâ-harîmin mahremi
Şerh u takrîrinde 'âcizdür beyân
Ebkem olmuşdur lisân-ı nâtuka
Kâleb-i ta'bîre güncâyış-pezîr
Kimse derk itmiş degil keyfiyyetin
Ni'met-i vuslatla oldı mugtenem
Kıldı çün 'adven 'alâ bed'in rücû'
Pûr-ı 'Imrânın çü menzil-gâhına
Mustafâdan kıldı istifâr-ı hâl
Kıldı isti'lâm ol esrârdan
Ümmete farz olduğın pençeh-salât
Yokdur ümmetde ana tâb u tüvân
'Uhdesinde gelmege tâkatleri
Kıldı istid'â-yı huffet ümmete
Eyledi imzâ anı Perverdigâr
'Avdete tekrâr ikdâm eyledi
Kim ola cüyâ-yı tahfif-i salât
Geldi ol şebde o şahenşeh yine
Nâzil oldı âyet-i rahmet gibi
Dehre kıldı şem'-i hâver feyz-ı nûr
Oldı ol şeh 'âzîm-i Beytül-Harâm
Cem'-i küffâr ile Bû-Cehl-i la'in
Lehçe-i dil-keşle ta'bîr eyledi
Kıldı ol hâli hikâyet anlara
Kıldılar cümle kilâb-âsâ hüctüm
İtdiler ol yüzden anı imtihân
Piş-gâhında nümâyân eyledi
Her neden kim sordılar virdi cevâb
Her cevâbında isâbet kıldugın
Ebkem ü ser-geşte-ahvâl oldılar
Sihre nisbet idüp inkâr itdiler
Hazret-i Bâri 'inâyet kılmaya
Güm-reh ü bî-çâre vü hayrân kalur
Lutf-ı Mevlâdan olurlar hisse-dâr
Eşheb-i 'azmi olur gerdûn-mesîr
Ol ki inkâr itdi zındık oldı ol

Erbâb-ı elbâba hafî olmaya ki ser-defter-i 'utekâ-yı ahrâr şeref-ka-rîn-i sâni-i isneyn-i iz-humâ fi'l-gâr refik-ı şefik Hazret-i Siddîk-ı 'Atîk, ra-dıya'llâhu te'âlâ 'anhu, cenâbının «Siddîk» lakabiyle iştihârları husûsında vürûd iden rivâyâtın eşheri mu'cize-i «İsra»yı musaddıkın olan mü'minin zümresinden ihrâz-ı kasabu's-sebak tekaddüm ile mümtâz olup ol mu'ci-ze-i bâhireyi cümleden mukaddem tasdîka mübâderet buyurdıkları için olmak rivâyetidür.

<p>Yâ ilâhî be-rasûl-i sekaleyn
Be-kerem-kârî-i şâh-ı İsrâ
300. Nûr-ı peygam-ber-i zî-şânın için
Hürmeti hakkı cemî'i rusülün
Beni ser-mest-i mey-i tahkik it
Kıl her işimde refikim tevfik
Hürmetine o şeh-i muhteremin
305. Kıl kerem ey şeh-i 'âlâ-şânım
Hâtem-i cem'-i rusül hürmetine
Kerem it bendene ihsân eyle
Nûrının hürmetine ol şâhın
Koma mahzûn u derûn-hasta beni
310. Mahfil-i vuslata reh-yâb eyle
Ey kerem-pîşe cemil-i settâr
'Afv idüp cürmini mağfûr eyle
Ne kadar garka-i 'ısyân ise de
O dil-âzürdeyi âşuften koma
315. Ne kadar yoğ ise istihkâkı</p> | <p>Mihr-i tâbende-i burc-ı haremeyn
Be-cihân-tâbî-i mâh-ı İsrâ
Ol resânende-i fermânın için
Dahi ol râh-nümâ-yı sübûlün
Sâlik-i şâhreh-i Sıddîk it
Beni Sıddıklara eyle refik
Beni kıl lâıyk-ı lutf u keremin
Ne kadar mücrim isem sultânım
Bâ'is-i hilkat-i küll hürmetine
Nazar-ı cûdma şâyân eyle
Yüzi suyma o vâlâ-câhın
Renc-i eyyâm ile işkeste beni
Pey-rev-i meslek-i eshâb eyle
Ne kadar mücrim ise 'Ârif-i zâr
İki 'âlemde de mesrûr eyle
Ne 'itâb itnege şâyân ise de
Gül-i âmâlini ne-şküfte koma
Mazhar-ı lutf ola 'Abdü'l-Bâkî</p> |
|---|--|

'ABD AL-BAQİ 'ARİF AFANDI'S MI'RAJİYYA

Hüseyin AYAN*

The Mi'raj event narrated in the chapter of Isra, the Holy Qur'an, and believed and confirmed by all Muslims, has influenced closely the world of Muslim knowledge and caused to rise some opinions based on the reason and the revelation about its occurrence and manner.

The superiority of Mi'raj has been the inexhaustible and endless subject in the literatures of Muslim Nations; even it has given productive results from every kinds of versificative forms to the Turkish Literature. The Poets and those who found in themselves the power of writing about the subjects concerning with Mi'raj studied and examined the Isra. So, the Mi'rajıyya placed in literary works (i.e. the old Turkish lyrical poems: Turkish Divan Literary works) and in small-large seized masnawi poems. (Here, masnawi means a kind of form of poem in Turkish Divan Literature.) Some transcribers made the numerous good collections (i.e majmu'a) containing some various mi'rajıyyas.

Among the Mi'rajıyyas, 'Abd al-Baqî 'Arif Afandi's mi'rajıyya has been found valuable to study from the point of form and point of content as well. Except for the parts in prose, this work that is consisting of 315 verses is small masnawî, i.e., a form of the Turkish Divan Literature.

(*) Prof. Dr. The Dean of the Faculty of Divinity, Seljuk University.